

Julien Gracq

Sirte Kıyısı

Türkçesi: Aykut Derman

Roman

Komutanlık Görevine Başlama

Ailem, Orsenna'nın en köklü ailelerindendir. Çocukluğumdan, babamın bizi her yaz götürdüğü, San Domenico Sokağı'ndaki eski konak ile Zenta kıyısındaki kır evi arasında geçen, orada tarlalarını atla dolaşırken ya da kâhyalarının hesaplarını denetlerken ona eşlik ettiğim, huzurlu, dingin, dolu dolu yaşanmış yılları anımsıyorum. Kentin eski ve ünlü üniversitesini bitirdikten sonra, hayalperestliğe yatkın yaratılışım nedeniyle, bu arada annem öldükten sonra payıma düşen servetin de etkisiyle meslek seçmekte pek acele etmedim. Orsenna Senyörlüğü, geçmiş yüzyıllarda ordularının gücü sayesinde İnançsızlar'a karşı kazandığı zaferin ve Doğu'yla yaptığı ticaretten elde ettiği inanılmaz kârların kendisine sağladığı ünün gölgesinde yaşayan bir senyörlüktür. Dünyadan el etek çekmiş, inandırıcılığını ve servetini yitirdiği halde saygınlığı sayesinde alacaklılarının aşağılamalarına karşı durabilen çok yaşlı ve çok soylu bir insana benzer; zayıf ama hâlâ dingin ve görkemli görünen etkinliği, güçlü kuvvetli görünümünü uzun süre koruduğundan bedeninin içinde sürekli yol alan ölümün varlığını dışavurmayan ihtiyarlar gibidir. Bu yüzden, vaktiyle vatandaşların Orsenna kamu görevlerine ve devlet hizmetine talip olmakta gösterdiği dillere destan düşkünlük, gençliğe özgü ateşli ve sınırsız itkiler de hesaba katılırsa, ülkenin bu kötürüm halinde benim açımdan çekici olmanın oldukça uzaktı. Dönemin gerileme dönemi olduğunun en belirgin göstergesi, senyörlüğün vergi gelirlerine dört elle sarılmasıydı. Kentte, genç soyluların sürdüğü özgür yaşam üzerinde alışılmadık, birçok bakımdan pek benimsenemeyecek romanesk bir şeyler dola-

şuyordu. Onların bu ateşli zevklerine, günlük coşkularına, haftalık tutkularına ben de saflıkla katıldım (toplum içinde köşe başlarını çok erken tutmuş sınıfların vaktinden önce gerinip esnemek gibi bir kötü huyu vardır) ve kentin kaymak tabakasından gençlerin övdüğü o *en büyük sıkıntı*'nin getirdiği zevkleri çok çabuk benimsedim. Günlerimi şairleri okumakla, kırdan yalnız başıma yaptığım gezintilerle geçiriyor, Orsenna'nın üzerine kurşun gibi çöken fırtınalı yaz akşamlarında, kenti çevreleyen ormanlara dalmayı seviyordum. Bu özgür at gezintilerinden aldığım zevk, özverili atların hızlarını iki katına çıkarmaları gibi, saatler geçtikçe içimde bir kat daha artıyordu. Çoğu kez, sabahın alacakaranlığında geri dönüyordum. Alacakaranlığın dağılmaya başladığı vakte denk gelen bu dönüşleri seviyordum. Bayrağımızın uçlarının yüzyılların sisi içinden yükseldiği için soyluluk kazanmış olmasının bizim için paha biçilmez değerde oluşu gibi, Orsenna'nın kubbeleriyle çatıları da sabahın pusu içinden daha berrak fışkırır gibiydi. Atımın kente yaklaşırken yavaşlayan adımları, belirsiz bir gizle ağırlaşmış gibi geliyordu bana. Gece uğraşlarım daha uçarıydı; Orsenna'da, senatonun meydanı boş bıraktığı ölçüde gelişen akademilerin düzenlediği platonik yarışmalarda yaşıtım olan gençlerle boy ölçüşüyor, aşka çok önem veriyor, o alanda herkesten daha ateşli ve özgür davranıyordum. Beni terk eden metreslerim oldu. Onlara önce yalnızca öfkelenim ama bir başka metres edinme konusunda pek de hevesli olmadığımı farkına varınca gerçekten telaşlandım. İlmikleri bana sezdirmeden giderek ölçüsüzce çözülen, daha birkaç gün önce kabul edilebilir bir yaşantı gözüyle baktığım bu önemsiz yırtık, gözümün önünde birden lime lime oldu; yaşamum bana onarılmaz biçimde boş göründü, kendime zahmetsizce kurduğum alan eriyor, ayaklarımın altından kayıp gidiyordu. Birden, yolculuk yapma hevesine kapılarak uzak bir eyalette görev almak için senyörlüğe başvurudum.

Bütün tüccar devletlerin yönetimi gibi Orsenna yönetiminin ayırt edici özelliği de ordularına ve donanmalarına, komutanlarına, hatta küçük rütbeli subaylarına karşı daimi kıskanç güvensizliği olmuştur. Savaşların sürekli olduğu dönemde, gücünün önemli bir

bölümünü seferber etmek zorunda kalan Orsenna soylu sınıfı, uzun süre korkulan entrika ya da devlet darbesi gibi risklere karşı, askeri kadroları sivil iktidara çok sıkı biçimde bağlamakla kendini yeterince güvence altında hissetmediğinden, en soylu aileler, her türlü silahlı komplo girişimini daha doğmadan boğmak için, gençlerini çok eski dönemlerden beri kilit noktadaki görevlere getirmeyi kendileri için küçültücü bir davranış olarak görmemiştir. O gençler, senyörlüğün ünlü “gözleri”dir. Yetkileri kesin olarak belirtilmemişse de, aslında önemli bir ismin ağırlığıyla ve köklü bir ailenin itibarıyla daima el altından desteklendiklerinden, genellikle seferler sırasında bile ellerinde geniş kapsamlı bir karar verme yetkisi olur. Bu uygulama, Orsenna’nın giriştiği savaşların yürütülmesinde görüş birliği ve karar alma konularında kimi zaman ortaya çıkan kuşku ve çekingenlik ortamından zarar görmüş olmakla birlikte, sağlanan bu *yanıltıcı konumun*, senyörlüğün en önemli yönetim görevlerine atanan bu kişilerin siyasal karar alma ve diplomatik becerilerini kısa sürede geliştirdiği görüşü ağır basmıştır. Dolayısıyla, ilk dönemlerde uygulanan güvenlik amaçlı bu tartışmalı kollama görevi, yüksek mevkilere yapılan atamalarda uzun süre zorunlu bir seçenek olarak kullanıldı. Orsenna, bugün içine düştüğü gerileme ve gerginlik ortamında, büyük kuşku uyandıran bu durumu fazla risk almadan yumuşatmayı başarmıştır. Ne var ki batış sürecindeki tüm imparatorluklarda görüldüğü gibi, bu süreç yönetim çarklarında ve ekonomide ortaya çıktığı oranda geleneklerin baskısı, atalet ilkelelerinin hepsinde ağır basan bir etki olarak kendini daha açık biçimde gösterir; böylelikle, ailelerin “gözü” olan oğullar, dış ülkelerdeki büyük av partilerine katılmak için de olsa, aynı anlamsız anlayış içinde hâlâ söz konusu görevlere atanmaktadır. Zaman içinde yarı gülünç hale gelmiş olmakla birlikte özenle korunan bu gelenek hâlâ bir erkeklik cüppesi kuşanmanın simgesi sayılmaktadır. Babam, yarı emeklilik döneminde benim uçarı yaşamımdan kaygılanmıştı; yeni eğilimlerimi sevinçle karşıladı ve senyörlüğe yaptığım başvuruyu, hâlâ yitirmediği büyük saygınlığıyla destekledi. Bu konudaki olumlu ilke kararı kendisine iletdikten birkaç gün sonra gönderi-

len bir Senato kararıyla, senyörlüğün Sirte Denizi'nde konuşlanmış hafif kuvvetlerinde görevlendirildiğim tarafıma bildirildi.

Babam, beni başkentten uzaklaştırmak ve daha yıpratıcı bir yaşamın yorgunluklarından kurtarmak isterken belki de içimde uyanan belli belirsiz değişiklik isteğinden fazlasının gerçekleşmesini sağlamıştı. Ülkenin güney sınırları içinde kaybolup gitmiş Sirte taşrası, Orsenna topraklarında 'dünyanın sonu' gibidir. Seyrek ve bakımsız yollar, yarı çöl sayılabilecek bir arazi aracılığıyla burayı başkente bağlar. Bölgenin düz ve sığ yükseltilerle kaplı kıyıları kente kullanılabilir bir liman yapılmasına izin vermez. Uzayıp giden denizin kıyıları boştur; yapı kalıntıları ve antik yıkıntılar bu kıyıların ıssızlığını daha da belirgin kılar. Aslında o ıssız kumsallar vaktiyle zengin bir uygarlığa ev sahipliği yapmıştır; bölge, Arapların işgal ettiği dönemde, ustalık ve yaratıcılıklarının ürünü olan sulama kanalları sayesinde verimli hale getirilmiş, ancak o zamandan bu yana yaşam, mumyalaşmış bir siyasal bedenim cimri kanı buralara kadar ulaşamıyormuş gibi bu uzak uçlardan çekilmişti. Ayrıca, iklimin de giderek kuraklaştığı, ender görülen bitki öbeklerinin, çölden gelen rüzgârlarla kemiriliyormuşçasına yıldan yıla kendiliğinden azaldığı söylenir. Devlet görevlileri Sirte'ye genellikle sıkıntıyla geçen bitip tükenmez hizmet yıllarında yapılan bir hatanın kefaretinin ödendiği bir çile yeri gözüyle bakar; kendi isteğiyle orada kalanlar ise Orsenna'ya rustik ve yarı yabancı özellikler atfeder. "Sirte derinliklerine" yolculuk yapmak zorunda kalanlara sonu gelmez şaka alayı eşlik eder. Şakalar, oraya hareket etmezden bir gün önce zevk ve eğlence arkadaşlarıma verdiğim veda şöleninde de eksik olmadı. Yine de kadeh kaldırmalar ve gülüşmeler arasında, masanın çevresinde kimi zaman belli belirsiz bir sıkıntı halinde, bozulması zor bir sessizlik hüküm sürüyor, bir hüznün gölgesi geçiyordu. Yaşayacağım sürgün, ilk anda görüldüğünden daha ciddi, daha uzaktı; yaşantımın gerçekten değişeceğini herkes hissediyordu. O yabancı Sirte adı daha şimdiden beni bu neşeli çevrenin dışına sürüyordu. Bu çiçeği burnunda dostluk çevresinde ilk kez kesin bir gedik açılacaktı. Hatta açılmıştı bile. Açıldığını fazlasıyla belli ettiğim için daha

şimdiden onları sıkıyordum, bunun silinmesi için gitmemi içten içe arzu ediyorlardı. Akademi binasının eşliğinde birbirimizden ayrılırken Orlando birden, akşamın sudan konuşmalarıyla çelişen gergin ve dalgın bir havayla bana sarılarak ciddi bir ifadeyle, “Sana Sirte cephesinde başarılar” dedi. Ertesi gün Orsenna’dan, Sirte’ye resmi kurye götüren süratli bir araçla erken saatte ayrıldım.

Bildik bir kentten sabahın erken bir saatinde, aşına olmadığımız bir yere doğru hareket etmenin büyüğü bir yanı vardır. Orsenna’nın uyusuk sokaklarında henüz hiçbir hareket yoktu. Palmiyelerin iri yaprakları kör duvarların üzerine olanca genişliğiyle açılıyor, katedralden yükselen çan sesi, yapıların yaşlı ön yüzlerine sağır ve dikkatli titreşimlerle yansıyor. Bildik ama henüz belirsiz uzaklarda daha şimdiden tuhaf yönler seçiyormuş izlenimi veren sokaklarda kayıp gidiyorduk. Böylesine bir ayrılış beni doyurmuyordu; tek yaptığım, kekremsi havayı solumak, bu bulanık uyku halinin ortasında daha şimdiden uyanık iki gözümün bana verdiği zevki tatmaktı. Yönergenin buyurduğu saatte hareket etmiştik. Kenar mahallelerin bahçeleri bir hoşluk duygusu yaratmadan geçip gitti. Nemli kırlarda durgun, buz gibi bir hava vardı. Arabanın koltuğuna gömülüp bir önceki gün kançılaryadan yemin karşılığı aldığım büyük deri çantanın içindekileri merakla incelemeye koyuldum. Kazandığım yeni önemin somut belirtisini ellerimin arasında tutuyordum; bunu neredeyse çocuksu bir zevkle tartıp değerlendirmekten vazgeçecek olgunluktan henüz uzaktım. Çantanın içinde, atanmamla ilgili çeşitli resmî belgeler vardı ve sayıca çok olmaları beni keyiflendirdi. Üstlendiğim görevle ilgili yönergeler ve işgal edeceğim mevkiye izlemem gereken davranış biçimlerini daha sonra salim kafayla okumaya karar verdim. Son belge, senyörlüğün armasıyla mühürlenmiş sarı, kalın bir zarftı. Gözüm birden, zarfın üzerindeki özenli elyazısına takıldı: “İvedi Özel Yönerge’nin alınmasından sonra açılacaktır.” Bunlar gizli buyruklardı. Hafifçe doğrularak kararlı gözlerle ufku taradım. Sirte’deki bu yitik göreve atandığımdan bu yana içimde uyanan hem saçmalık hem gizem taşıyan bir anı yavaş yavaş su yüzüne çıkıyordu. Gitmekte olduğum cephede Orsenna savaş halindeydi. Ancak

durumun ciddiyetini ortadan kaldıran şeydu ki ülke o cephede üç yüzyıldan bu yana zaten savaşıyordu.

Sirte Denizi'nin ötesinde, karşı kıyıda yer alan Fargistan hakkında senyörlükte pek bilgi yoktur. Antik çağlardan beri neredeyse sürekli olarak uğradığı yıkıcı istilalar sonucu (sonuncusu da Moğol istilasıdır) ülke insanları, oluşan bir kum tepesinin hemen ardından gelen başka dalgalarla kaplanıp örtülen hareketli kum tepelerini andırır hale gelmiş, uygarlığı da Doğu'nun aşırı incelmışliği ile göçebelilerin yabanılığından oluşan bir mozaik görünümüne bürünmüştür. Sağlam olmayan bu temel üzerine oturan siyasal yaşam ise çarpıcı olduğu ölçüde şaşırtıcı nabız atışlarına benzer biçimde gelişmiştir; ülke, çıkan anlaşmazlıklar sonucu kimi zaman kendi içine kapanmış, birbirine kin besleyen feodal kabilelere bölünecek hale düşmüş, kimi zaman da çöllerin bağrından doğan mistik bir dalga ile tüm tutkuları bir potada eritmeyi başaran hırslı bir fatih, Fargistan'ı belirli süre meşale gibi yanar halde tutabilmiştir. Orsenna'da, Fargistan hakkında, iki ülkenin birbirine resmen düşman olması dışında –ki bunu herkes okul sıralarında öğrenir– kimse pek bilgi sahibi değildir; daha fazlasını da merak etmezler. Nitekim üç yüzyıl önce, Sirte Denizi'ndeki seyrüseferin henüz azalmadığı dönemde Fargistanlıların kendi kıyıları boyunca sürekli korsanlık yapması yüzünden Orsenna, düşman kıyıya bir misilleme seferi düzenleyip oradaki limanları ayırım gözetmeden vurmuştu. Bunu birçok çarpışma izledi, ardından, her iki tarafa da hiçbir önemli çıkar sağlamayan bu düşmanlıklar azalarak zamanla kendiliğinden tamamen yok oldu. Kabile savaşları, Fargistan limanlarındaki denizciliği uzun yıllar felç etti. Orsenna'nın da kendi hesabına denizcilik alanındaki etkinlikleri giderek durgunluk dönemine giriyordu; seyrüseferin giderek azaldığı, gelip geçen gemilerin tek tek eksildiği, önemi ikinci dereceye düşen bu denizde Orsenna gemileri de dolaşmaz olmuştu. Böylece Sirte Denizi de giderek büyük gemilerin uğramadığı gerçek bir ölü denize dönüştü. Kumlu limanlarına yalnızca en küçük tonajlı kıyı gemileri uğrar oldu. Günümüzde Orsenna, yıkıntıya dönüş-

müş bir üsse, saldırı silahlarından olabildiğince arındırılmış birkaç küçük savaş gemisiyle, avlanma mevsiminde oraya gelen sünger avcılarını denetlemekten başka bir şey yapmaz. Ne var ki bu genel gevşeklik içinde, söz konusu çatışma durumunu yasal olarak sona erdirmeye isteği uyanmadığı gibi, silahla sürdürme isteği de uyanmayınca, Orsenna ile Fargistan, zenginliğini bütünüyle yitirmiş, güçten düşmüş olduğu, karşılıklı hak hukuk aramak bundan böyle iki tarafa da pek bir şey kazandırmayacağı için, anlı şanlı geçmişi üzerine titreyen gururlu iki devlet olarak kaldı. Barışı sağlamak için ilk adımı atmada iki taraf da aynı ölçüde çekimser kalınca, kibir dolu ve ayrıntılara takılmış bir somurtkanlığa gömüldüler; sonrasında dile getirilmeyen bir anlaşmaya varılmış gibi, her türlü temasa kesinlikle son verildi. Orsenna, kıyı suları dışındaki seyrüsefere önem vermez oldu. Benzeri tutumun aynı dönemde Fargistan tarafından da benimsendiğine inanmamız için çok güçlü nedenler var. Orsenna, böylesine zararsız bir savaşıla geçen uzun yıllardan sonra, diplomatik barış girişimini düşünmenin bile çok kesin, çok tahrik edici, aşırı bir hareket olduğunu, uzun süre önce hayırlısıyla göçüp gitmiş bir savaşın ölüsünü mezarında ters döndürme riski taşıdığını düşünmeye başladı. Ayrıca, adı konmamış bu çıkış yolunun büyük zaferleri ve Orsenna'nın zedelenmemiş onurunu gösterişle yüceltme konusunda en büyük özgürlüğü vermesi, genel huzur bakımından ülkeye fazladan bir garanti sağlıyordu; böylelikle, bombardımanın yıldönümlerinin zafer şenliği olarak kutlanmasının sürdürülmesi, savaşın son soluklarını rahatlıkla alıp vermesine olanak sağlanmış oluyordu. Bunun dışında, senato fikir değiştirip bir elçilik binası yapılması için ayrılmış ödeneği Fargistan savaşında askerlere komuta etmiş amiralin heykelinin dikilmesinde kullanmaya karar verince, Orsenna halkı, özünde bilgece olan bu kararı alkışlarla karşıladı. Fargistan savaşının o heykelin bronz dudaklarında gerçekten son nefesini verdiğini hissetti.

Bu, Orsenna'da genellikle Fargistan sorunu olarak düşünülen, işin içine birazcık da olsa hoş bir maskaralığın karıştığı konunun dingin ve soylu yanıydı. Ama işin bir başka yanı daha vardı...